

اسنادی از چگونگی الحاق رودخانه زاینده‌رود به کارون و اعتراضات اهالی اصفهان به آن

علی اکبر یزدانی

مقدمه

زاینده رود یکی از بزرگترین رودخانه‌های ایران است که در مرکز کشور یعنی استان اصفهان از مغرب به مشرق جریان دارد، این رودخانه زیبا رگ حیاتی و عامل اصلی سرسبزی و حاصلخیزی اصفهان محسوب می‌شود. سرچشمه این رودخانه، دامنه‌های زردکوه بختیاری است که در حد فاصل بین اصفهان و لرستان قرار دارد. سرچشمه زاینده رود به شکل حوضی مدور با مساحتی در حدود سیصد زرع می‌باشد که به «چشمه جانان» معروف است. چشمه مذکور در این ناحیه می‌جوشد و به طرف مشرق سرازیر می‌شود. پس از طی سه فرسنگ به چشمه دیگری به نام «چهل چشمه» می‌رسد. همچنین از سمت شمال این منطقه یعنی ناحیه فریدن دو چشمه بزرگ دیگر به نام «فُرسنگ» و «کودنگ» به جاخانه رود ملحق می‌شود. انشعاب دیگری به نام زرین رود از طرف جنوب یعنی چهارمجال به این رودخانه اضافه می‌شود. منبع اصلی انشعاب اخیر زیر کوهی قرار دارد که زردکوه نامیده می‌شود. عظمت رودخانه زاینده رود پس از الحاق آب کوه‌رنگ به آن مشخص می‌شود. در حقیقت سرچشمه اصلی زاینده رود، کوه‌رنگ است که باعث می‌شود در فصول مختلف رودخانه زاینده‌رود پر آب و با برکت باشد اتصال آب کوه‌رنگ را به زاینده رود، به زمان صفوی و شاه طهماسب نسبت می‌دهند.

یکی دیگر از سرچشمه‌های معروف زاینده «چشمه دیمه» است که از نظر شرب و املاح، دارای سالم‌ترین و عالیترین نوع آب در جهان است، این چشمه در روستای دیمه نزدیک فارسان و پایین کوه، در سطح زمین قرار گرفته است که آب آن در طول سال به طور یکنواخت از زمین می‌جوشد.

این رودخانه در کتب تاریخ و جغرافیا به نامهای زاینده‌رود، زند رود، زربنه رود، زن رود و زندک رود آمده

[نشان تاج و شیر و خورشید]

اداره تلگرافی دولت علیه ایران، از اصفهان به طهران، نمره تلگراف ۸۶۴، بتاريخ ۲۸ قوس ۱۳۰۰ طهران توسط جنابان مستطابان آقایان شیخ الاسلام و حاج امین التجار نمایندگان محترم اصفهان مقام مقدس دارالشورای کبری شیدالله ارکانه کپیه حجه الاسلام آقای مدرس جریده ایران و ستاره ایران مسموع می شود که خوانین بختیاری در مقام گرفتن امتیاز مجرای رودخانه کارون برآمده و مقدمات آن را تهیه کرده اند در صورتی که از طرف کلیه آب خور اصفهان درصدد تشکیل یک شرکت عمومی بوده که این مشروع مهم بنام عموم و موضوع استفاده عمومی شود و از چندی پیش مقدمات آن فراهم و از طرف مهندسین معاینه محل و تحدید مصارف آن گردیده که با شرایط نافع امتیاز آن از دولت تقاضا شود. اینک هم بقوانین مقننه بر ضد عموم و فقط برای استفاده خصوصی و [چند کلمه ناخوانا] که به این وسیله تنفر ضعفا را از دادن امتیاز به آنها اظهار می نمائیم بعلاوه کلیه آبخور رودخانه زاینده رود که در طول هفتاد فرسخ واقع هستند به چنین امری راضی هستند و نمی گذارند آب رود کارون ضمیمه آب ملکی آنها شود البته و کلا محترم متذکر هستند متاع مضره این اقدام شده از تصویب آن خودداری خواهند نمود

اتحادیه فلاحین اصفهان.
 قیمت سه کپیه دریافت شد.

نموده شماره ۱۶

نمره کتاب اداره تلگرافی دولت علیه ایران

سنة ۱۳۰۰

نمبر	نمره قبض ۳۹۶۰۷	عدد صفحات تاریخ ارسال	توضیحات	تاریخ وصول	اسم آورنده
۹	نمره تلگراف ۸۶۴	۱۹۵	۲۸	۲۸	...

بسم الله الرحمن الرحیم
 اینک در خصوص الحاق رودخانه زاینده رود به رود کارون در شهرستان اصفهان و در مجرای آن
 اقدام به تشکیل یک شرکت عمومی گردیده است و مقدمات آن را تهیه کرده اند در صورتی که
 از طرف کلیه آب خور اصفهان درصدد تشکیل یک شرکت عمومی شده و از چندی پیش مقدمات آن
 فراهم و از طرف مهندسین معاینه محل و تحدید مصارف آن گردیده که با شرایط نافع امتیاز آن
 از دولت تقاضا شود. اینک هم بقوانین مقننه بر ضد عموم و فقط برای استفاده خصوصی و
 [چند کلمه ناخوانا] که به این وسیله تنفر ضعفا را از دادن امتیاز به آنها اظهار می
 نمائیم بعلاوه کلیه آبخور رودخانه زاینده رود که در طول هفتاد فرسخ واقع هستند
 به چنین امری راضی هستند و نمی گذارند آب رود کارون ضمیمه آب ملکی آنها شود البته و
 کلا محترم متذکر هستند متاع مضره این اقدام شده از تصویب آن خودداری خواهند نمود

اتحادیه فلاحین اصفهان
 قیمت سه کپیه دریافت شد

[نشان تاج و شیر و خورشید]

مجلس شورای ملی، بتاريخ ۱۱ حمل ۱۳۰۰، نمره ثبت ۳۲۵۸

عنوان کاغذ: وزارت جلیله فلاح و تجارت و فواید عامه

اتحادیه تجار اصفهان راجع به آب کارون شرحی تلگرافاً اظهار داشته اند که سواد آن لفاً ارسال می شود ممتنی است سابقه این امر و نظریاتی که دارند مجلس شورای ملی را مستحضر فرمایند که جواب تلگراف صادر شود.

اسم نویسنده و تاریخ نگارش ۳۰۰۰/۱۰/۱۰	 مجلس شورای ملی	نمبر کتاب ثبت ۳۲۵۸
اسم بانک نویس کننده و تاریخ نگارش ۳۰۰۰/۱۰/۱۰		کارکن دوسیه
تاریخ امضای بانک نویس		نمبر های قبل ۳۰۰۰/۱۰/۱۰
اداره	دائره	

تاریخ ارسال ۱۳

قیود مهمه: لف چه مراسله توسط که

عنوان کاغذ وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه و وزارت وادیه مقصد و عنوان باک

بسم الله الرحمن الرحیم
 اینک به موجب این رایحه باب کارون در حد آستانه اظهار داشته اند که کاروان که در حد آستانه
 سابقه این امر و نظریاتی که دارند مجلس شورای ملی را مستحضر فرمایند که جواب تلگراف
 صادر شود.

(۲)

شپوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

۱۳۸۹

[نشان تاج و شیر و خورشید]

وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه، مورخه ۱۶ جدی ۱۳۰۰، نمره ثبت ۹۰۱۵

مقام محترم ریاست مجلس دارالشورای ملی

در جواب مرقومه نمره (۳۲۵۸) متضمن تلگراف اتحادیه تجار اصفهان راجع به آب کارون محترماً اشعار می‌دارد که از طرف آقای صمصام السلطنه و دو نفر دیگر پیشنهادی راجع به این موضوع به وزارت خانه رسیده ولی وزارتخانه نظر به همین مسائل داخلی اقدامی نشده است. اما لازم است خاطر محترم را متذکر گردید که مطابق تحقیقاتی که بعمل آمده است انجام این امر نهایت اهمیت را در وضعیت اقتصادی اصفهان و توابع آن داشته و اراضی لم یزرعی که در آن قسمت واقع است مشروب و حاصل خیز خواهد گردید بعلاوه در تابستان که آب رودخانه زاینده رود کم می‌شود این آب جبران خواهد کرد به این نظر نمی‌توان فقط به اظهار جمعی از تجار از مطالعه در پیشنهاداتی که می‌رسد صرف نظر نمود البته در صورتی که تجار و اهالی اصفهان مایل به اقدام در چنین امر مهمی هستند لازم است هرچه زودتر پیشنهاد خود را ارسال دارند تا در تحت مذاقه گذارده شود و پس از مطالبه به مجلس دارالشورای ملی پیشنهاد گردد اما به نظر این وزارتخانه بهتر آن است که اقدام در این امر که لااقل مستلزم یک کرور تومان مخارج خواهد بود به ترتیب شرکت سهامی صورت پذیرد که عموم تجار و مالکین و خوانین بختیاری بتوانند در آن شرکت یافته به حصول این مقصود و موفقیت حاصل نمودند و ضمناً اشکالات موجوده هم مرتفع گردد.

[در حاشیه]

در جواب تجار اصفهان خلاصه نظریه به وزارت فواید عامه مخایره و خاطر نشان می‌نماید که هر چه زودتر لایحه پیش نهادی خودشان را با تعیین نماینده خود در طهران معرفی نمایند که پس از مطالعه وزارت مزبوره تصمیم قطعی اتخاذ شود ۱۳۰۰/۱۰/۲۰ سردار مخم

کمیسیون فواید عامه

سابقاً نوشته شده ضبط شود ۱۳۰۰/۱۰/۲۳

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه

مورخه شهر (برج) ۱۳۰۴ ضمیمه

اداره
دایره
نمره ۴۰۱۵

سقام محرم ریاست بمسئولان

در جواب برگه شماره ۳۲۵۸، مستخدم گرفت آگاهی که در مضمون این باب
که در آن تحریر به اشتباه آمده که در ظرف آب مصعاب بطنه و در ظرف دیگر شیشه ری ریاض
برای رفع موضوع بزرگ است فانه رسیده و در وزارتخانه نظیر همین سند و غیره در این باب
لازم است خاطر محرم را تذکره کرد که مطابق حقیقت که کبیر است انجام دین این باب
ایست دارد و ضمیمت بمسئولان و توابع آن داشته و در صورتیکه در
این قسمت واقع است شرب و مصرف خردم گردیده و بسبب آن در این باب
موقوفه نرانیند و هم که می شود این آب جبران خواهد کرد بر این نظر نرانی نقطه
جمعه در تمام در مطالعه در پیشین و آنکه که بر سر صرف نظر نموده و در صورتیکه
کلیه این امر به اقدام در چنین امر متهم شده لازم است هر چه زودتر به پیشین
در تمام وزارتخانه در وقت مداره گذارده شود و پس از مطالعه بمسئولان به اشتباه
پیشین و گردد با نظر این وزارتخانه بهتر است که اقدام در این امر که در
مستند یک کرد توابعان خارج خواهد بود بر شرکت سهامی صورت پذیرد
که عمده آنکار و در کلین و غوینی بخش بر توجیه کنند در آن شرکت باشد و بمصالح
مستعمل در رفیعت و منتهی و منافع بقادرت موجود هم مرتفع گردند

در جواب برگه شماره ۳۲۵۸
مستخدم گرفت آگاهی که در مضمون این باب
که در آن تحریر به اشتباه آمده که در ظرف آب مصعاب بطنه و در ظرف دیگر شیشه ری ریاض
برای رفع موضوع بزرگ است فانه رسیده و در وزارتخانه نظیر همین سند و غیره در این باب
لازم است خاطر محرم را تذکره کرد که مطابق حقیقت که کبیر است انجام دین این باب
ایست دارد و ضمیمت بمسئولان و توابع آن داشته و در صورتیکه در
این قسمت واقع است شرب و مصرف خردم گردیده و بسبب آن در این باب
موقوفه نرانیند و هم که می شود این آب جبران خواهد کرد بر این نظر نرانی نقطه
جمعه در تمام در مطالعه در پیشین و آنکه که بر سر صرف نظر نموده و در صورتیکه
کلیه این امر به اقدام در چنین امر متهم شده لازم است هر چه زودتر به پیشین
در تمام وزارتخانه در وقت مداره گذارده شود و پس از مطالعه بمسئولان به اشتباه
پیشین و گردد با نظر این وزارتخانه بهتر است که اقدام در این امر که در
مستند یک کرد توابعان خارج خواهد بود بر شرکت سهامی صورت پذیرد
که عمده آنکار و در کلین و غوینی بخش بر توجیه کنند در آن شرکت باشد و بمصالح
مستعمل در رفیعت و منتهی و منافع بقادرت موجود هم مرتفع گردند

۴۰
۴۱
۴۲

[نشان تاج و شیر و خورشید]

مجلس شورای ملی، سواد پیشنهادی از طرف آقایان صمصام السلطنه و سردار جنگ و جمعی دیگر، نمره ۵۵۴۹، مورخه ۱۶ حوت ۱۳۰۰

نظر بر اینکه از طرف عموم اهالی آب خور رودخانه زاینده رود پیشنهادی به دولت شده که با مساعدت دولت سرچشمه رودخانه آب کارون را از محلی که در سابق هم مرحوم شاه عباس مقداری از کوه را بریده و ناتمام مانده است بقیه آن را تمام و متصل بزاینده رود نمایند و از طرف خوانین محترم بختیاری در این موضوع اظهاراتی می شد مبتنی بر اینکه به املاکی که طوایف بختیاری در حوالی سرچشمه مزبور دارند که از آن آب مشروب می شود و به سبب تسعیر مجرای آن املاک لم یزرع خواهند ماند لهذا حضرتین صمصام السلطنه و سردار جنگ دام اقبالها از طرف خوانین محترم بختیاری و آقایان شیخ الاسلام و حاجی امین التجار و عماد السلطنه و شکرالله خان از طرف عموم آب خور رودخانه زاینده رود قرارداد ذیل را امضاء می نمایند که قبل از شروع بعمل نمایندگانی را باید اهالی آبخور زاینده رود معین نمایند که بروند بختیاری و با حضرتین ایلخانی و ائیل بیگی دام اقبالهما تحقیقات لازمه در این موضوع بعمل بیاورند چنانچه ضروری به املاک بختیاری از بردن این آب وارد می شود جبران آن ضرر و خسارت را قبلاً معین نموده قرارداد کتبی که موجب رضایت و مستلزم عدم خسارت خوانین و ایل بختیاری باشد داده شود پس از آن مشغول کار شوند تاریخ هشتم حوت هزار و سیصد مطابق با ۲۹ جمادی الثانیه هزار و سیصد و چهل است.

نجفقلی بختیاری - نصیر بختیاری - امین التجار اصفهانی - عماد السلطنه اصفهانی - شیخ الاسلام اصفهانی - شکر الله خان نماینده هیئت

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

[نشان تاج و شیر و خورشید]

مجلس شورای ملی، بتاريخ ۳ سنبله ۱۳۰۰، نمره ثبت ۱۰۷۲۰

وزارت جلیله مالیه

البته از مدلول کپیبه تلگراف نمره ۶۷۷ اصفهان به امضاء اتحادیه فلاحین اصفهان راجع به طرز تقسیم آب رودخانه زاینده رود اطلاع حاصل و اقدام عادلانه در این امر نموده و جواب مقتضی به آنها داده اند. لازم است از نتیجه اقدام و مدلول جوابی که به آنها داده شده مجلس شورای ملی را زودتر مستحضر دارند.

اسم نویسنده و تاریخ ۱۳۰۰ ۱۳۰۰	 مجلس شورای ملی اداره ..... دایره ..... تاریخ ارسال (لا) برج ۱۳۰۰	کتاب ثبت ۱۰۷۲۰
اسم پاك نویس کننده و تاریخ		کارتن دوسیه نمره های قبل عدد ضمايم ۳
تاریخ امضای پاك نویس	قیود مهمه : عنوان کاغذ	تاریخ ارسال (لا) برج ..... ۱۳۰۰ لف چه مرسله بتوسط که مقصد و عنوان پاکت

در ردیف مهمه
(۱۱)
 آیه زیندکس کسب کسب
 ۶۷۷
 راجع لطرفتیم آیه در رفاتیم ردر اطلع
 در این اسناد مهمه
 در این اسناد مهمه
 در این اسناد مهمه

[نشان تاج و شیر و خورشید]

اداره تلگرافی دولت علیه ایران، به تاریخ ۲۸ اسد ۱۳۰۰، نمره ثبت ۱۵۳۴۵، از اصفهان به طهران توسط حضرت آقا شیخ الاسلام نماینده محترم اصفهان مقام منبع مجلس مقدس شورای ملی کپیه وزارت جلیله داخله، کپیه وزارت جلیله داخله، کپیه وزارت جلیله مالیه، کپیه ستاره ایران رودخانه زاینده رود که هفت بلوک مزبور از بلوکات اصفهان را مشروب می نماید در تحت سه اصل زماناً و مکاناً تقسیم شده اول گل رودخانه نسبت به بلوکات هفت گانه دوم بلوک به نسبت مادیها سیم مادیها نسبت به قراء مزارع این تقسیم بطوری از روی بصیرت شده است که معین می کند یک هزار زرع زمین که در فلان آبادی شده در فلان روز چند ساعت آب دارد و در واقع امر سیرابی رودخانه زاینده رود که به شراکت یک صد هزار با متجاوز نفوس شده و از بزرگترین مسایل حیاتی اصفهان بشمار می رود و بواسطه بی اعتنایی حکام و مأمورین دولتی بطوری رشته اش از هم گسیخته و هرج و مرج رودخانه را فرا گرفته که این تقسیمات به کلی بهم خورده و حق آبه مردم به خرید و فروش رسیده و هر منتفذ متمول بزور و زر آب ضعفاء زبردست را می برد حکومت به هیچ وجه عرایض [-] را قابل اعتنا ندانسته و آنچه ضعفا فریاد می کنند بقیه تو سری خوردن و فحش و حبس جواب نمی شوند ناچار استغاثه خود را به پیشگاه مقدس دارالشورای نموده عرض می کنیم چهار بلوک حومه اصفهان که لنجان و مادکین، جی و برزاود باشد از هرج و مرج و آب فروشی رشته زراعتش از هم گسیخته و دهات کوچک تمام رعیتش متواری شده و علاوه بر وصول بعضی از امانات اشجار چندین ساله اش خشمگین و اگر بدین منوال دو سال دیگر بگذرد خسارت کلی به مالیات دولت وارد خواهد آمد از نمایندگان محترم تقاضا داریم که یک ساعت در این امر مهم مذاکره نموده و تکلیف قطعی رعایای حومه اصفهان را معین فرمایند بطوری که از طرف دولت حکم شود کمیسیونی از نمایندگان حکومت و اداره مالیه با حضور نمایندگان آبخور نیست بلوک تشکیل و قراری بدهند که حق آبه بلوکات زبردست مطابق سهامی که در دفتر تشخیص داده شده به آنها برسد و خساراتی که در هذه السنه به آنها رسیده از مسببین دریافت نمایند اتحادیه فلاحین اصفهان. به تاریخ ۲۹ اسد به بنده دادند که تقدیم نمایم

مؤدب السلطان

[در حاشیه]

۳۰ اسد ۱۳۰۱

عارضین خیال کرده اند که تفسیر این امر راجع به مذاکرات در مجلس است الی حضرت مستطاب از اقدامات حکومت بوده اند به وزارت مالیه مراجعه شود.

[نشان تاج و شیر و خورشید]

مجلس شورای ملی، به تاریخ ۹ عقرب ۱۳۰۱، نمره ثبت ۱۲۸۵۹ وزارت جلیله مالیه در جواب مراسله مورخه پنجم عقرب ذیل نمره (۲۵۰۹۶) که ارسال سواد پیشنهاد مقدماتی اهالی اصفهان را در موضوع الحاق آب کوه رنگ زاینده رود تقاضا نموده اند اینک پیشنهاد مزبور لفاً ارسال می شود.

امضاء: رئیس مجلس شورای ملی

اسم نویسنده و تاریخ و صیغه	نمره کتاب ثبت
اسم پاك نویس کننده و تاریخ و صیغه	کارتن
تاریخ امضای پاك نویس	نمره های قبل
اداره	دوسیه
دائره	عده ضمايم
تاریخ ارسال	تاریخ
لف چه مراسله بتوسط که	قیود مهمه :
مقصد و عنوان پاکت	عنوان کاغذ

وزارت جلیله مالیه

در جواب اب رسید ترخیص پنج عقرب و من نمره (۲۵۰۹۶) در روز شنبه بعد از آنکه هیئت ان را در روز شنبه الحاق آب کوه رنگ تقاضا نموده اند اینک در روز شنبه پیشنهاد مزبور لفاً ارسال می شود.

رئیس مجلس شورای ملی

دبیرکل مجلس شورای ملی

(۱۳۰)

[نشان تاج و شیر و خورشید]

وزارت مالیه، بتاريخ ۵ عقرب ایت ثیل ۱۳۰۱، نمره ثبت ۳۵۰۹۶

اداره: مالیات مستقیم

ریاست محترم مجلس مقدس شورای ملی شیداله ارکانه

چون وزارت مالیه در صدد است در موضوع الحاق آب کوه رنگ زاینده رود اصفهان و اخذ دویست هزار تومان [یک کلمه ناخوانا] محل دستورهائی تهیه نماید ممتنی است سواد پیشنهادی اهلای اصفهان را که به مجلس شورای ملی تقدیم نموده و در این عمل ذی نفع هستند به این وزارتخانه ارسال دارند تا از جزئیات آن اطلاع حاصل شود.

مهر

وزارت مالیه

